

VÁŽENÍ ČTENÁŘI,

vítám vás u zpravodaje *Doxa*! Tentokrát píšeme hlavně o humoru.

Běžně se lze setkat s představou, že křesťan je smutný: odpírá si potěšení, trpí pocity viny, myslí na smrt. Má sice být radostný, ale tak nějak... duchovně. Jeho Bůh ho přetěžuje nároky a odvádí do zásvětí, v němž je místo pouze pro strnulou posvátnost. Kam se jen poděli bohové Homérovi, jejichž Olymp se otrásal pověstným „neutišitelným smíchem“?

Vytlačil je prý hněvivý Jahve, stoický imperativ božské netrpnosti, řecko-římský ideál racionálního člověka, voluntaristický asketismus a rigorismus křesťanstva. A pak, evangelia znají Ježíšův pláč, nikoli jeho smích! Nevyřkl snad: „Běda, kdo se nyní smějete, neboť budete plakat a naříkat“ (Lk 6,25)? Právě tento argument uplatnil ve 4. století Jan Chrysostomos s tím, že následováním vtěleného Boha není smích a zábava, nýbrž kající pláč.

Tu myšlenku pak nalezneme v řeholích Basila i Benedikta: stala se ideálem mnicha, příkladného křesťana. Západem putuje minimálně do konce raného novověku. Ne že by potlačila humor a zábavu, ale učinila z nich něco, co nepatří k příkladné podobě lidství. Jak psal Rufinus: Ježíš se nesmál, takže to nepatří k člověku, který roste k dokonalosti podle jeho vzoru.

Něco takového ovšem odporuje lidské přirozenosti. Středověk proto u Tomáše Akvinského obnovil aristotelskou ctnost *eutrapelia* (duchaplnost, vtípnost), jež je středem mezi šaškovstvím a zachmuřeností, a spolu s tím i ideál člověka, který je vážný i radostný (*spúdogeloios*), jak mu ona ctnost – či obecněji prozíravost – velí. Má být veselý v tom, co je humorné, vážný v tom, co je vážné, a projevovat se přiměřeně okolnostem.

Již předtím přišla 2. polovina 12. století s prostou, ale zásadní myšlenkou: Je-li člověk jediný živočich, který se směje (Aristotelés, *De partibus animalium*), pak je mu schopnost smíchu i smích samotný vlastní: je *homo risibilis, risus capax*. A právě takový musel být ve svém pravém lidství i vtělený Boží Syn Ježíš Kristus.

Kde ještě anonymní *Apologia de Verbo incarnato* kladla otázku: „Míni snad někdo, že Kristus mohl plakat, ale nemohl se smát?“, tam již Alan z Lille v *Regulae theologicae* tvrdí, že „schopnost smíchu je Kristu vlastní (*risibilitas inest Christo*)“ – nikoli podle přirozenosti božské, nýbrž lidské. Petrus Cantor pak ve *Verbum Adbreviatum* učinil další krok, když si uvědomil, že se v Ježíšovi smála lidským smíchem druhá božská osoba.

Psal: „Není snad dobře možné, aby se Bůh smál? Zdá se, že jelikož je k tomu vnitřně motivován svou pozitivní radostí, mohl by ji projevovat i smíchem navenek, zvláště když na sebe vzal všechny naše nedostatky s výjimkou viny. A pak, je-li smích, resp. schopnost smíchu vlastnost, jež je člověku dána od přirozenosti, jak by ji mohl neužívat? Jistěže mohl, jen se o tom prostě nelze dočíst.“

Tak středověk dospěl k teologii Ježíšova úsměvu, který dosvědčuje jeho lidství a jímž se zjevuje radost Trojjediného, která stojí i v základech bytí tvorů. Dante proto v závěru *Božské komedie* (*Ráj XXXIII*) nejprve zpívá: „Ó Světlo věčné, samo v sobě tkvící, / jež chápeš se a rozumíš tak sobě, / ty, s úsměvem se samo milující“, aby krátce poté vyznal, že on sám je – stejně jako celý svět – touto usměvavou božskou Láskou přitahován.

A to přeji, milí čtenáři, i vám všem.

Vojtěch Novotný, vedoucí redaktor